

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ & ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

GRANT AGREEMENT NUMBER 881945 — ROMPlat2019

ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ

Ζώντας με τους άλλους

Εκπαιδευτικό Υλικό

Μάιος 2021

Αθανασία Σιαπέρα

D2 (D2.1) TRAININGS

Έργο συγχρηματοδοτούμενο από το Πρόγραμμα «Δικαιώματα, ισότητα και ιθαγένεια 2014-2020» (2014-2020) Της Ευρωπαϊκής Ένωσης (REC Programme 2014-2020). Η δημοσίευση αυτή απηχεί αποκλειστικά τις απόψεις του συντάκτη και η Επιτροπή δεν ευθύνεται για τυχόν οποιαδήποτε χρήση των περιεχόμενων σε αυτήν πληροφοριών.

Πίνακας περιεχομένων

Κοινωνική συνύπαρξη - Ατομική και συλλογική ευθύνη	3
Εισαγωγή	3
Σύνοψη ενότητας	3
1. Ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στα μέλη των τοπικών κοινοτήτων	4
1.1 Κοινωνική συμβίωση.....	4
1.2 Η «διαφορετικότητα» μέσα στην κοινωνία	5
1.3 Βιώσιμη ανάπτυξη.....	5
1.4 Ζώντας με τους Ρομά ή τους μη Ρομά στη πόλη μας	7
2 . Διάλογος με τους εκπαιδευόμενους	10
Άσκηση 1	10
Άσκηση 2	11
3. Ατομική και συλλογική ευθύνη – επιπτώσεις προβλημάτων της πανδημίας της σχολικής διαρροής και των πρώιμων γάμων των Ρομά στη συνύπαρξη.....	11
3.1 Ατομική και συλλογική συνείδηση.....	12
3.2 Πανδημία και Ρομά	13
3.3 Επιπτώσεις προβλημάτων των κοινοτήτων Ρομά στη συνύπαρξη.....	14
4. Διάλογος με τους εκπαιδευόμενους.....	15
Άσκηση 3	15
Άσκηση 4	17
5. Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές αναφορές	17

Κοινωνική συνύπαρξη - Ατομική και συλλογική ευθύνη

Εισαγωγή

Σκοπός

Η κατανόηση της σημασίας της κοινωνικής συνύπαρξης και της βιώσιμης ανάπτυξης για την ευημερία του κοινωνικού συνόλου. Η ανάδειξη της σημασίας της κοινωνικής συνοχής η οποία συνδέεται άρρηκτα με την αποδοχή της διαφορετικότητας, την αλληλεγγύη και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η κατανόηση της σημασίας της ατομικής και συλλογικής ευθύνης και του τρόπου που αναπτύσσονται. Το άνοιγμα του διαλόγου για την συνύπαρξη Ρομά και μη Ρομά στις τοπικές κοινωνίες και τις δυνατότητες δράσης των κοινωνικών δομών της τοπικής αυτοδιοίκησης .

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτής της ενότητας, θα είστε σε θέση να:

- Διακρίνετε τις βασικές αιτίες των προβλημάτων συνύπαρξης Ρομά και μη Ρομά
- Γνωρίζετε καλύτερα τον τρόπο που βιώνει, τα ίδια προβλήματα, κάθε πλευρά.
- Παρακολουθείτε και να εντοπίζετε συντομότερα προβλήματα κοινωνικής συνοχής.
- Αξιολογείτε αντικειμενικότερα προθέσεις και συμπεριφορές.
- Σχεδιάζετε κοινωνικές δράσεις με περισσότερες δυνατότητες επιτυχίας.
- Συμβάλλετε στην καλή λειτουργία των τοπικών κοινωνιών.

Λέξεις – κλειδιά

Συνύπαρξη, κοινωνική συμβίωση, κοινωνική συνοχή, κοινωνικός αποκλεισμός, βιώσιμη ανάπτυξη, ατομική ευθύνη, συλλογική ευθύνη , πανδημία, δημοτικές κοινωνικές δομές.

Σύνοψη ενότητας

- Η κοινωνική συνύπαρξη είναι έμφυτη, ανάγκη του ανθρώπου γιατί μέσω της κοινωνικής συνύπαρξης μπορεί να ικανοποιήσει ανάγκες που μόνο συλλογικά ικανοποιούνται.
- Η εξέλιξη της κοινωνίας συναρτάται με την ποιότητα των ανθρώπινων κοινωνικών σχέσεων και κατά συνέπεια με την κοινωνική συνοχή.
- Η διαφορετικότητα των ανθρώπων δεν είναι εμπόδιο για την κοινωνική συνοχή. Εμπόδιο είναι η μη αποδοχή της διαφορετικότητας, η άνιση μεταχείριση και ο κοινωνικός αποκλεισμός που διαρρηγνύει τους δεσμούς αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της κοινωνίας και δεν επιτρέπει στην κοινωνία να αξιοποιήσει όλο το δυναμικό της και να έχει μια βιώσιμη ανάπτυξη.

- Οι Ρομά αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης. Η ένταξή τους στην κοινωνία και η ενεργός συμμετοχή τους στην εξέλιξή της αποτελεί στρατηγικό στόχο της κοινωνικής πολιτικής.
- Ατομική και συλλογική ευθύνη συλλειτουργούν χωρίς η ατομική ευθύνη να αφομοιώνεται από τη συλλογική. Η περίοδος της πανδημίας εξ αιτίας του covid 19 ανέδειξε το θέμα της ατομικής και συλλογικής ευθύνης γενικά και ειδικότερα σε περιοχές που διαβιούν κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, όπως οι Ρομά.
- Με βάση το θεσμικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και τις αρχές της εγγύτητας και επικουρικότητας, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κοινωνικές υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης κοινωνική ένταξη των Ρομά μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά και αποτελεσματικά στην κοινωνική ένταξη των Ρομά και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

1. Ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στα μέλη των τοπικών κοινοτήτων

1.1 Κοινωνική συμβίωση

Συνυπάρχω.

Σημαίνει, υπάρχω μαζί με άλλους. Ζω, εξελίσσομαι μαζί με άλλους.

Είμαστε εμείς.

Είμαι αυτόνομο άτομο και ταυτόχρονα μέλος ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου.

Ο Αριστοτέλης έχει πει πως

«... θα ήταν πολύ παράξενο να λέμε ότι είναι ευτυχισμένος ο άνθρωπος που ζει μόνος με τη μοναξιά του ... ο άνθρωπος είναι ον προορισμένο από τη φύση του να ζει σε πολιτική κοινωνία μαζί με άλλους...»¹

Η κοινωνική συμβίωση – συνύπαρξη είναι πρωταρχική ανάγκη του ανθρώπου.

Η κοινωνία δημιουργεί όρους μιας ανώτερης ποιότητας ζωής, γιατί μπορεί επιτύχει αποτελέσματα στην ασφάλεια, στην οικονομία, στην υγεία, στην παιδεία που μόνο συλλογικά επιτυγχάνονται. Έτσι, μέσα στους κόλπους της, ο άνθρωπος μπορεί να ικανοποιήσει υλικές, πνευματικές, ηθικές ανάγκες και επιθυμίες, που δεν θα μπορούσε μόνος του να ικανοποιήσει.

Ο άνθρωπος νιώθει την ανάγκη δημιουργίας διαπροσωπικών σχέσεων, την ανάγκη της ένταξης σε μια ομάδα ανθρώπων, την ανάγκη του ανήκειν σε μια κοινωνία. Μέσα από αυτή τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης εξελίσσεται.

Όμως η κοινωνία δεν είναι απλό άθροισμα ανθρώπων αλλά σύνολο των κοινωνικών σχέσεων των ανθρώπων, των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους, και της οργάνωσης της κοινωνικής ζωής που προκύπτει από αυτές.

Για αυτό το λόγο εξέλιξη της κοινωνίας συνδέεται άμεσα με την κοινωνική συνοχή, και βασικοί παράγοντες κοινωνικής συνοχής είναι:

Η συναίσθηση / συνείδηση του «ανήκειν» σε μία κοινωνία, η συνέργεια μεταξύ θεσμών, φορέων και ατόμων για κοινούς στόχους, η δυνατότητα της κοινωνίας να αξιοποιεί

¹ Αριστοτέλης, Πολιτικά, πρώτο βιβλίο 1252b-1253a

όλα τα μέλη της και η κοινωνική αλληλεγγύη, που αποτελεί τον ισχυρό συνεκτικό δεσμό των ανθρώπων.

1.2 Η «διαφορετικότητα» μέσα στην κοινωνία

Κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός άρα και διαφορετικός.

Οι άνθρωποι είναι διαφορετικοί από άποψη εθνικότητας, θρησκείας, κουλτούρας, ηλικίας γένους, σεξουαλικής ταυτότητας, σωματικών και πνευματικών χαρακτηριστικών, μόρφωσης κοινωνικού επιπέδου, οικονομικού επιπέδου κλπ.

Η διαφορετικότητα, ως χαρακτηριστικό της κοινωνίας, δεν αποτελεί πρόβλημα για την εξέλιξή της. Πρόβλημα προκύπτει εάν η διαφορετικότητα δεν είναι αποδεκτή από την κοινωνία και αποτελεί αιτία άνισης μεταχείρισης, κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης ατόμων και ομάδων.

Έχει ειπωθεί το εξής παράδειγμα:

Σε ένα εργοστάσιο που υπάρχουν αυτόματες μηχανές και μηχανές χειροκίνητες καταρτισμένοι και επιδέξιοι εργάτες και εργάτες αγράμματοι και αδέξιοι. Σε αυτό το εργοστάσιο, ακόμα κι αν όλα αποδώσουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους, το αποτέλεσμα στην παραγωγή θα είναι κατώτερο των προσδοκιών.

Κατά τον ίδιο τρόπο, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση ατόμων και ομάδων έχουν συνέπειες, όχι μόνο πάνω σε αυτά τα άτομα και ομάδες, αλλά σε ολόκληρη την κοινωνία, γιατί η κοινωνία δεν μπορεί αξιοποιήσει όλες τις δυνατότητες των μελών της και δεν παρέχει την ποιότητα ζωής που προσδοκούν.

1.3 Βιώσιμη ανάπτυξη

Σήμερα, τα ηνωμένα Έθνη έχουν δεσμευτεί για την επίτευξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης στον πλανήτη. Η πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης επιδιώκει να ικανοποιήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα την ευημερία όλων, χωρίς να μένει στο περιθώριο κανένας².

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι πρωταρχικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στόχος της Ελληνικής Κεντρικής Κυβέρνησης και της Αυτοδιοίκησης.

Ειδικότερα οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης καταρτίζουν στρατηγικά και επιχειρησιακά σχέδια με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη και στο πλαίσιο αυτών των σχεδίων υλοποιούν έργα, παρέχουν υπηρεσίες και αναπτύσσουν δράσεις στις περιοχές ευθύνης τους.

Τίθεται όμως το εξής ερώτημα:

² https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el

Μία πόλη στην οποία υπάρχουν κάποιες γειτονιές με υπερσύγχρονη δόμηση, κάποιες άλλες υποβαθμισμένες, αλλά και κάποιες με παράγκες στο άκρο της, ανταποκρίνεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης;

Εάν η πλειονότητα των πολιτών μιας πόλης ζει σε καλές συνθήκες αλλά υπάρχουν και πολίτες που βιώνουν συνθήκες φτώχειας και αποκλεισμού, ανταποκρίνεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης;

Οι πολίτες που ζουν σε υποβαθμισμένες γειτονιές και σε καταυλισμούς είναι ικανοποιημένοι από την ποιότητα της ζωής τους;

Αλλά και αυτοί που ζουν σε καλές συνθήκες, δίπλα σε καταυλισμούς και υποβαθμισμένες γειτονιές, πόσο ικανοποιημένοι αισθάνονται;

Είναι εύκολο σε μια τέτοια πόλη να αποφευχθούν οι στερεοτυπικές αντιλήψεις, τα φαινόμενα παραβατικότητας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, οι συγκρούσεις ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες;

Για να επιτευχθεί βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να επιτευχθούν ορισμένοι βασικοί στόχοι, οι οποίοι έχουν τεθεί ως προαπαιτούμενα. Ένας από αυτούς είναι η προώθηση της κοινωνικής ισότητας και συνοχής.

«Η προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, που σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτιστική πολυμορφία, που διασφαλίζει την ισότητα ευκαιριών και καταπολεμά τις διακρίσεις σε όλες τις μορφές της»³.

Ο σεβασμός στην διαφορετικότητα του άλλου ανθρώπου και η έμπρακτη αποδοχή της, συμβάλει στην δημιουργία δημοκρατικών, δίκαιων και συνεκτικών κοινωνιών.

Αυτός είναι ο δρόμος για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε μια κοινωνία και την εξασφάλιση της ευημερίας των σημερινών και των μελλοντικών γενεών.

Άλλωστε εμείς γνωρίζουμε ότι η «ολοκλήρωση» και η «ευδαιμονία» του ατόμου συμπίπτουν με την «ολοκλήρωση» και την «ευδαιμονία» του συνόλου⁴.

Όσον αφορά στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι ο θεσμός που βρίσκεται πιο κοντά στον πολίτη και στα προβλήματά του. Κατά συνέπεια γνωρίζει τον τρόπο να βελτιώσει την ποιότητα ζωής και τη συνοχή στην τοπική κοινωνία, και μπορεί να το κάνει αξιοποιώντας τη δυνατότητα σχεδιασμού της τοπικής ανάπτυξης αλλά και της δημοκρατικής διακυβέρνησης, η οποία αποτελεί ένα ισχυρό παράγοντα για τη λήψη σωστών αποφάσεων, με ευρεία αποδοχή, που θα είναι αποτελεσματικές και ωφέλιμες για το σύνολο της τοπικής κοινωνίας.

Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη μέσω:

του σχεδίου τοπικής ανάπτυξης	των δυνατοτήτων της δημοκρατικής διακυβέρνησης
<ul style="list-style-type: none">• με αντικειμενική και δίκαιη διαχείριση των τοπικών συμφερόντων προς όφελος όλων.	<ul style="list-style-type: none">• με κοινωνική συμμετοχή στα τοπικά συμβούλια, στην επιτροπή διαβούλευσης και τους δημοτικούς φορείς.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0218&from=EN>

⁴ Αριστοτέλης, Πολιτικά, πρώτο βιβλίο 1252b-1253a

1.4 Ζώντας με τους Ρομά ή τους μη Ρομά στη πόλη μας

Σε πολλές τοπικές κοινωνίες ζουν Ρομά. Οι Ρομά σύμφωνα με τη θεωρία Tafel και Turner είναι μια κοινωνική ομάδα με αρνητική κοινωνική ταυτότητα⁵. Η συνύπαρξη Ρομά και μη Ρομά προβληματίζει. Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τη συνύπαρξη Ρομά και μη Ρομά σε μια πόλη, από τρεις διαφορετικές γωνίες θέασης.

Γωνία θέασης (οπτική γωνία) είναι ο τρόπος που καθένας μας προσεγγίζει μια κατάσταση. Αν αλλάξουμε οπτική και μπούμε στη θέση του άλλου, ίσως η εικόνα που βλέπουμε ή η αντίληψη μας για αυτή, να διαφέρει.

Στην προκειμένη περίπτωση θα δούμε τη συνύπαρξη Ρομά και μη Ρομά, από την οπτική γωνία μελών της κοινότητας των μη Ρομά, την οπτική γωνία μελών της κοινότητας των Ρομά και από την οπτική γωνία μιας τοπικής κοινωνίας που στοχεύει στη βιώσιμη ανάπτυξη, δηλαδή στην ευημερία της.

Πώς βλέπουν οι μη Ρομά τους Ρομά;

- *Ο τρόπος ζωής των Ρομά είναι αποτέλεσμα των δικών τους επιλογών.*
- *Δεν δουλεύουν. Ζουν από τα επιδόματα ή από παράνομα κέρδη.*
- *Δεν θέλουν να πάνε σχολείο. Η αξία της μάθησης δεν υπάρχει στην κουλτούρα τους.*
- *Δεν ενδιαφέρονται για την πόλη, δεν ξέρουν από κανόνες κοινωνικής συμβίωσης.*
- *Το κράτος ξοδεύει λεφτά για τους Ρομά, ενώ άλλοι (οι Έλληνες) υποφέρουν.*
- *Πάντα έτσι ήταν...*
- *Οι Ρομά είναι «ξένο σώμα» στην τοπική κοινωνία (ή ευρύτερα) πρέπει να φύγουν!*

Πως βλέπουν οι Ρομά τους μη Ρομά;

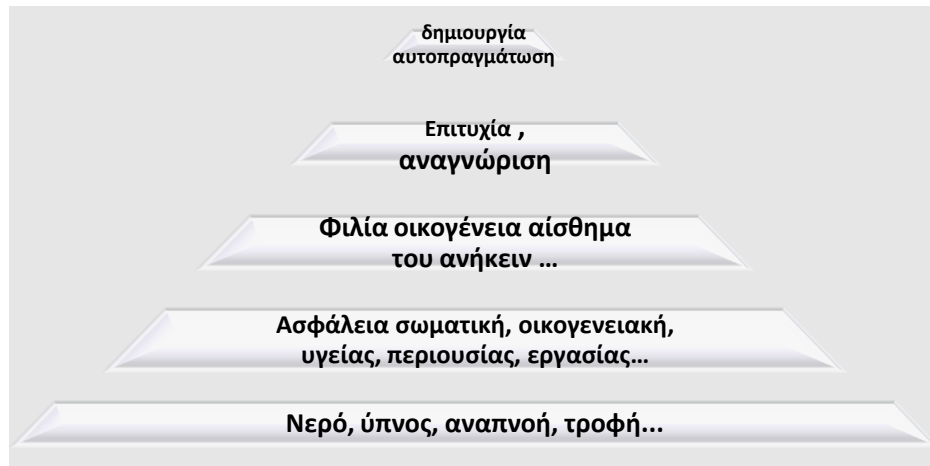
- *Οι πόρτες είναι κλειστές για τους Ρομά και στην απασχόληση και στην υγεία ...παντού.*
- *Ούτε η κυβέρνηση ούτε οι δήμοι ενδιαφέρονται για τους Ρομά.*
- *Το σχολείο είναι εχθρικό προς τους Ρομά.*
- *Ό,τι κι αν καταφέρουμε, οι Γκατζέ δεν θα μας δουν ποτέ ίσους.*
- *Οι περισσότεροι, κρυφά ή φανερά, είναι ρατσιστές (ή μας ζηλεύουν). Είναι όλοι εναντίον μας.*
- *Για την κοινωνία πάντα φταίμε εμείς οι Ρομά.*
- *Η κοινωνία δεν θέλει την ένταξη των Ρομά.*

Από την οπτική της κοινωνίας που στοχεύει σε ένα καλύτερο αύριο, η εικόνα είναι διαφορετική.

Ο ανθρωπιστής ψυχολόγος Abraham Maslow (1954) θεωρεί ότι οι δράσεις των ανθρώπων ωθούνται από κίνητρα που έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανάγκες τις οποίες, μετά από έρευνα, ιεράρχησε σε μία πυραμίδα.

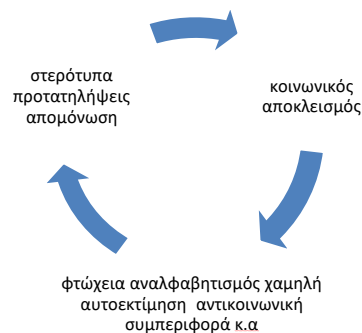
⁵ Σύμφωνα με τους Tafel και Turner η κοινωνική ταυτότητα στηρίζεται στις συγκρίσεις που γίνονται ανάμεσα στην ομάδα που ανήκει κάποιος και σε άλλες ομάδες. Από το αποτέλεσμα εξαρτάται αν η ταυτότητα θα είναι θετική ή αρνητική.

Η ιεράρχηση αυτή υποδεικνύει ότι κινητοποιούνται για να ικανοποιήσουν τις βασικές, βιολογικές τους ανάγκες που βρίσκονται στην κατώτερη βαθμίδα μιας πυραμίδας προτού να ανέβουν στην επόμενη.⁶

Οι Doyal και Gough (1984) συνδέουν την ικανοποίηση των ατομικών βασικών αναγκών με τις ανάγκες της κοινωνίας. Θεωρούν πως την ικανοποίηση των ατομικών βασικών αναγκών που είναι οι ανάγκες για επιβίωση και υγεία, αυτονομία και μάθηση προϋπόθεση αποτελεί η ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών που είναι η παραγωγή υλικών αγαθών, η αναπαραγωγή, η επικοινωνία και η ύπαρξη πολιτικής εξουσίας.⁷

Υπάρχουν κοινότητες Ρομά που αδυνατούν να καλύψουν ακόμα και τις βασικές, τις ανάγκες επιβίωσης. Πως θα μπορούσαν να συμπορεύονται με την λοιπή κοινωνία;

Ο κοινωνικός αποκλεισμός βρίσκεται μέσα σε ένα κύκλο αλληλένδετων καταστάσεων.

Η έλλειψη πρόσβασης σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες έχει συνέπεια την ανεργία, τη φτώχεια, τον αναλφαβητισμό, την ελλιπή φροντίδα υγείας, τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, την επιθετικότητα, την αντικοινωνική συμπεριφορά, την αδιαφορία για τα κοινά.

Αυτά τα προβλήματα ενισχύουν και από τις δύο πλευρές (Ρομά και μη Ρομά) τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις. Γεννούν και ανατροφοδοτούν αμφίδρομα

⁶ Abraham Maslow, 1943, 1954, Motivation and Personality, Harper & Brothers, New York

⁷ Σταθόπουλος Π (1999) Κοινωνική Πρόνοια: μια γενική θεωρία, Αθήνα εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ» σελ 51

συναισθήματα ανασφάλειας, φόβου, αδικίας, απόρριψης. Ο κοινωνικός αποκλεισμός βαθιάειναι. Η κοινωνία «χάνει» ένα μέρος από το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει, αποδυναμώνεται η κοινωνική συνοχή, τα μέλη της κοινωνίας (Ρομά και μη Ρομά) δεν μπορούν να έχουν την ποιότητα ζωής που προσδοκούν ως κοινωνία.

Ειδικότερα για τους Ρομά πρέπει να επισημάνουμε ότι η παρουσία τους στον ελλαδικό χώρο μαρτυρείται στις καταγραφές ιστορικών⁸ και ερευνητών από τον 11^ο μΧ αιώνα. Έχουν ελληνική υπηκοότητα, και όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν όλοι οι Έλληνες πολίτες. Οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται Έλληνες.

Όσα ειπώθηκαν ισχύουν για τους Ρομά αλλά και κάθε άλλη κοινωνική ομάδα που βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Στη ζωή, πολύ συχνά η διαφορετικότητα είναι στενά δεμένη με στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Ένας Ρομά είναι παραβάτης. Εάν σε αυτό το μεμονωμένο παράδειγμα, σε αυτήν την εικόνα του Ρομά παραβάτη προσθέσουμε ως αιτιολογία «είναι παραβάτης επειδή είναι Ρομά» και τη γενικεύσουμε «όλοι οι Ρομά είναι παραβάτες» δημιουργήσαμε ένα στερεότυπο. Έχοντας μια στερεοτυπική εικόνα για ένα άτομο, οι απόψεις μας για αυτό το άτομο και η στάση μας απέναντί του είναι ανάλογα προκατειλημμένες.

Στερεότυπα και προκαταλήψεις έχουν οι μη Ρομά σε βάρος των Ρομά και αντίστροφα. Δεν είμαστε, όμως όλοι ίδιοι ούτε οι συνθήκες είναι παντού και πάντα ίδιες. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις παραμορφώνουν την πραγματικότητα.

Διαφορετικοί άνθρωποι, μοναδικοί άνθρωποι, Συνυπάρχουμε... Συμβιώνουμε... σε μια κοινωνία (τοπική ή ευρύτερη), με κίνητρο ένα ανώτερο επίπεδο ποιότητας ζωής. Τις προϋποθέσεις τις γνωρίζουμε. Αυτό που απαιτείται, είναι να τις δημιουργήσουμε.

Για να γίνει αυτό πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πόσο δύσκολο είναι να λειτουργεί καλά μια κοινωνία και πόσο δυσκολότερο να αναπτύσσεται εάν κάποιος:

- *Αρνούνται ή αδυνατούν να δουν τον κόσμο μέσα από τα μάτια του «άλλου».*
- *Προτάσσουν την ατομικότητα έναντι της συλλογικότητας και το ατομικό συμφέρον έναντι του συλλογικού συμφέροντος ως τρόπο ζωής.*
- *Αρνούνται - είναι απρόθυμοι να κατανοήσουν τον καταστροφικό ρόλο των ανισοτήτων και των διαχωρισμών για την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου.*

Η τοπική αυτοδιοίκηση, έχει το λαϊκό έρεισμα, την αρμοδιότητα, τις δημοκρατικές λειτουργίες, τις κοινωνικές δομές και την εμπειρία. Τι μπορεί να κάνει λοιπόν;

⁸ Ασδραχάς Σπ. (2003) *Ελληνική Οικονομική Ιστορία ΙΕ-ΙΘ αιώνα*. Αθήνα. Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Γεωργίου Ι. (2005) *Οι δυσκολίες πρόσβασης των Τσιγγάνων στην αγορά εργασίας*. Αθήνα. Δίκτυο ROM, Ομάδα Έργου Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου (2014) *Ρομά Ιστορικές διαδρομές και σημερινές αναζητήσεις*, Αθήνα Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

2 . Διάλογος με τους εκπαιδευομένους

A. Οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να τοποθετηθούν στο παρακάτω θέμα:
(Προβλεπόμενος χρόνος 20 λεπτά)

Άσκηση 1

Κάθε κοινωνία θέλει να έχει συνοχή της, δηλαδή να υπάρχουν ισχυροί δεσμοί μεταξύ των μελών της. Οι δεσμοί μεταξύ των μελών μας κοινωνίας ενισχύονται με την *κοινωνικοποίηση*, με το *αίσθημα του «ανήκειν»* και τη δράση *μαζί και αλληλέγγυα* για την επίτευξη *κοινών στόχων*. Κοινωνικοποίηση δεν σημαίνει «είμαι καλός άνθρωπος» αλλά μαθαίνω να ζω μαζί με άλλους δηλαδή, *εσωτερικεύω τους κοινωνικούς κανόνες και αξίες*.

Στοχάσου...

- Το σχολείο και η μάθηση παίζουν ρόλο στην κοινωνικοποίηση;
- Στην τοπική κοινωνία (στο σχολείο, στη γειτονιά κλπ.) μπορούν βρουν κοινούς στόχους δράσης Ρομά και μη Ρομά;
- Με ποιο τρόπο τα Κέντρα Κοινότητας και τα Παραρτήματα Ρομά μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση των δεσμών των μελών της τοπικής κοινωνίας/ στην κοινωνική συνοχή;

Μοίρασε την εμπειρία σου μαζί μας

Πες πετυχημένες δράσεις, δυσκολίες, προβληματισμούς, ιδέες.

Επιδίωξη αποτελεί, μέσα από τη συζήτηση, να αναδειχτούν οι δυνατότητες που έχουν τα Κέντρα Κοινότητας, να συμβάλλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής αξιοποιώντας την επαφή τους με την οικογένεια Ρομά και το σχολείο για την προώθηση της μάθησης και κοινωνικοποίησης των παιδιών Ρομά και τις δράσεις αλληλεγγύης για την ανάδειξη κοινών στόχων και την άμβλυνση αμοιβαίων στερεότυπα Ρομά και μη Ρομά.

B. Οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να τοποθετηθούν στο παρακάτω θέμα:
(Προβλεπόμενος χρόνος 20 λεπτά)

Άσκηση 2

Η ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών των δήμων θεμελιώνεται στην υποχρέωση των δήμων να δρουν για την κάλυψη των ζωτικών αναγκών των κατοίκων αλλά και στην δυνατότητά τους να δρουν αποτελεσματικά.

Οι κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων μπορούν γιατί:

Είναι προσβάσιμες στον πολίτη

- Ανταποκρίνονται στις θεμελιώδεις αρχές της εξατομίκευσης και της προαιρετικότητας της προνοιακής προστασίας, που συνδέονται με αρχή της εγγύτητας άρα και της δυνατότητας εγγύτερης παρακολούθησης πρόληψης και αντιμετώπισης των αναγκών.
- Έχουν τη δυνατότητα να δικτυώνονται με άλλους κοινωνικούς φορείς και να συνδυάζουν προγράμματα και υπηρεσίες και επιπλέον,
- Έχουν τη σημαντική δυνατότητα ενεργοποίησης της τοπικής κοινωνίας.

Στοχάσου...

- Εσύ γνωρίζεις της ανάγκες της τοπικής κοινωνίας;
- Μπορείς να περιγράψεις τις ανάγκες των Ρομά;
- Το Κέντρο Κοινότητας και το Παράρτημα Ρομά συνεργάζεται με άλλες υπηρεσίες; Συνεργάζεται με την ευρύτερη τοπική κοινωνία για τους σκοπούς του;

Μοίρασε την εμπειρία σου μαζί μας

Πες πετυχημένες δράσεις, δυσκολίες, προβληματισμούς, ιδέες.

Επιδίωξη αποτελεί, μέσα από τη συζήτηση η ενδυνάμωση, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και η δημιουργία κινήτρων για δράση καθώς συνειδητοποιούν ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες της αυτοδιοίκησης μπορούν να δρουν και να έχουν αποτέλεσμα.

Γ. Διάλογος με βάση τις ερωτήσεις των εκπαιδευόμενων - Παρουσίαση της καλών πρακτικών (Προβλεπόμενος χρόνος 20 λεπτά)

3. Ατομική και συλλογική ευθύνη – επιπτώσεις προβλημάτων της πανδημίας της σχολικής διαρροής και των πρώιμων γάμων των Ρομά στη συνύπαρξη

3.1 Ατομική και συλλογική συνείδηση

Τον τελευταίο χρόνο, η πανδημία του κορωνοϊού και οι θλιβερές συνέπειες της στην ανθρωπότητα, έφεραν στο επίκεντρο της προσοχής το θέμα της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης.

Τι είναι η ατομική ευθύνη και τι δεν είναι ατομική ευθύνη;

Την έννοια της ατομικής ευθύνης σκιαγραφεί ο Νίκος Καζαντζάκης στο βιβλίο του *Ασκητική* γράφοντας:

“Να αγαπάς την ευθύνη. Να λες μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τον κόσμο κι αν δεν σωθεί, εγώ θα φταίω”⁹.

Η ατομική ευθύνη είναι αυτό που κάνει το άτομο ικανό να σκέπτεται και να πράττει, με πλήρη επίγνωση, έτοιμο να αποδεχτεί τυχόν συνέπειες των επιλογών του, αρνούμενο την κάλυψη πίσω από άλλους.

Η ατομική ευθύνη δεν επιβάλλεται με τον νόμο ούτε ταυτίζεται με πρακτικές εναρμόνισης με αυτό που θα κάνει το άτομο αρεστό και αποδεκτό από το σύνολο.

Η ατομική ευθύνη συνδέεται με την ηθική αλλά και τη συνείδηση και την ικανότητα κρίσης κάθε ατόμου.

Το «εγώ» κάθε ατόμου πλάθεται στην πορεία της προσωπικής και της κοινωνικής του ζωής. Η οικογένεια, το σχολείο, οι άνθρωποι που είναι κοντά του, η παιδεία και η καλλιέργεια που λαμβάνει, οι αξίες της κοινωνίας στην οποία ανήκει, όλα συντελούν στην ανάπτυξη της ατομικής συνείδησης και υπευθυνότητας και στην επιλογή της στάσης ζωής.

Κατά συνέπεια η ατομική ευθύνη συνδέεται άρρηκτα με τη συλλογική ευθύνη.

Η κοινωνία προέκυψε γιατί είναι έμφυτη η ανάγκη του ανθρώπου να ζει με άλλους ανθρώπους¹⁰ και υφίσταται με την ευθύνη των ατόμων που τη συγκροτούν.

Οι αξίες της κοινωνίας εγγράφονται στην ατομική συνείδηση κάθε ατόμου συμβάλλοντας στη δημιουργία του αισθήματος του *συνανήκειν* (συνυπάρχειν) και της ατομικής ευθύνης.

Θεωρητικά, ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνίας δεν είναι υπεύθυνος μόνο για τον εαυτό του αλλά και για το συνάνθρωπό του.

Πρακτικά, η ατομική και η συλλογική ευθύνη λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία. Η ατομική ευθύνη, αφού αναπτύσσεται με προσλαμβάνουσες από την κοινωνία, συναρτάται με την ποιότητα της συλλογικής ευθύνης, η οποία είναι (με μια έννοια) αποτέλεσμα των ατομικών ευθυνών των μελών της κοινωνίας.

Ας φανταστούμε την κοινωνία ως ένα μεγάλο παζλ που συντίθεται από πολλά μικρά κομμάτια. Αρχίζουμε να αφαιρούμε κάποια από τα κομμάτια του. Η εικόνα γίνεται διαρκώς όλο και πιο συγκεχυμένη. Ακόμα και αν μείνουν τα περισσότερα στη θέση τους, η αρχική ολοκληρωμένη εικόνα δεν αποκαθίσταται.

⁹ Καζαντζάκης Ν.,(2001) *Ασκητική*, Αθήνα, επανέκδοση Γ. Γιαννόπουλου

¹⁰ Αριστοτέλης, Πολιτικά 1253α

Η ατομική και η κοινωνική ευθύνη είναι έννοιες αλληλένδετες, αλληλοτροφοδοτούμενες και συμπληρωματικές. Ούτε αυτόνομα μπορούν να διαμορφωθούν ούτε και χωριστά να λειτουργήσουν.

3.2 Πανδημία και Ρομά

Σε δύσκολες συνθήκες, όπως στην περίπτωση της πανδημίας εξ αιτίας του κορωνοϊού, η κοινωνία δοκιμάζεται. Η εμπειρία του χρόνου που πέρασε αναδεικνύει τη σπουδαιότητα της ατομικής και συλλογικής ευθύνης, για να μη λειτουργούν σε αυτές ή σε παρόμοιες συνθήκες τα άτομα αυτοκαταστροφικά και ετεροκαταστροφικά και να διατηρείται η κοινωνική συνοχή που είναι το θεμέλιο για την επιβίωση και ευημερία της κοινωνίας.

Ωστόσο τίθενται τα εξής ερωτήματα:

- *Είναι στον ίδιο βαθμό ανεπτυγμένο το αίσθημα της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης στις κοινωνικά αποκλεισμένες και περιθωριοποιημένες ομάδες; (Ναι; Όχι; Γιατί;)*
- *Η αποκατάσταση των προβλημάτων και η επάνοδος στην κανονικότητα σε αυτές τις ομάδες, γίνεται το ίδιο γρήγορα όσο στην ευρύτερη κοινωνία; (Ναι; Όχι; Γιατί;)*
- *Οι αποκλεισμένες - περιθωριοποιημένες ομάδες μπορούν να επηρεάσουν την άμυνα της κοινωνίας έναντι μιας απειλής όπως αυτή της πανδημίας; (Ναι; Όχι; Γιατί;)*

Το αίσθημα της ατομικής και συλλογικής ευθύνης δεν είναι στον ίδιο βαθμό αναπτυγμένο ούτε ανάμεσα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες ούτε ανάμεσα σε όλα τα άτομα. Η ατομική και συλλογική ευθύνη προϋποθέτει παιδεία και καλλιέργεια του αισθήματος του «ανήκειν».

Υπάρχουν κοινότητες Ρομά που ακόμα και σήμερα, δεν έχουν εξασφαλίσει τις βασικές ανάγκες επιβίωσης που βρίσκονται στην πρώτη βαθμίδα της πυραμίδας ιεράρχησης των αναγκών του Α. Maslow .

Είναι δύσκολο να αναπτυχθεί το αίσθημα του ανήκειν, ενώ είναι περιορισμένη η πρόσβαση τους στα κοινωνικά και δημόσια αγαθά, όπως είναι τα αγαθά της στέγασης, της απασχόλησης, της παιδείας, της υγείας και δυνατότητα συμμετοχής τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου τους¹¹

Είναι δύσκολο, άνθρωποι που βιώνουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, να σεβαστούν τους κανόνες μιας κοινωνίας, που ενώ είναι μέλη της, τους θεωρεί «ξένους» ή αισθάνονται οι ίδιοι «ξένοι».

¹¹ EMCDDA (2003) Social Exclusion and Reintegration “Οι άνθρωποι θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένοι εάν «αποτρέπεται η πλήρης συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή και/ή όταν η πρόσβασή τους σε εισοδήματα και άλλους πόρους (προσωπικούς, οικογενειακούς και πολιτισμικούς) είναι τόσο ανεπαρκής, ώστε να τους αποκλείει από το να απολαμβάνουν ένα επίπεδο διαβίωσης που θεωρείται αποδεκτό από την κοινωνία στην οποία ζουν”

Στην Ευρώπη διαπιστώνεται ότι την περίοδο της πανδημίας οι Ρομά ήταν εκείνοι που έμειναν πίσω¹². Και στην Ελλάδα, στις κοινότητες των Ρομά προέκυψαν πολλά προβλήματα λόγω της πανδημίας, τα οποία σε σχέση με αυτά της ευρύτερης κοινότητας, χρειάζονται πολύ περισσότερο χρόνο για να αποκατασταθούν, γιατί προστίθενται σε προβλήματα που ήδη αντιμετώπιζαν οι Ρομά, λόγω του κοινωνικού αποκλεισμού, σε όλους τους τομείς¹³.

Κατά συνέπεια, η άμυνα της κοινωνίας έναντι της απειλής της πανδημίας, εφόσον ένα τμήμα της, στην προκειμένη περίπτωση οι Ρομά, δεν έχει την δυνατότητα για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, να αμυνθεί και να συμβάλει στη συλλογική προσπάθεια αντιμετώπισης αυτής της απειλής, σαφώς επηρεάζεται αρνητικά.

Τι είναι τελικά αυτό που ευνοεί να αναληφθεί η ατομική ευθύνη και να τεθεί στην υπηρεσία της κοινωνικής ευθύνης;

Η συνειδητοποίηση από όλους (τόσο ως μεμονωμένα άτομα όσο και συλλογικά ως κοινωνία), ότι το ατομικό συμφέρον καθενός, μακροπρόθεσμα, εξυπηρετείται και προωθείται μόνο με την εξυπηρέτηση και προώθηση του κοινού - συλλογικού συμφέροντος.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία συνειδητοποίησης, αναδύονται οι ευθύνες που αντιστοιχούν στον καθένα χωριστά, ως άτομα, και σε όλους από κοινού, ως κοινωνία, για την προστασία των κοινωνικών αγαθών και την αποτροπή των εκάστοτε απειλών και κινδύνων εναντίων τους.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, συνειδητοποιώντας ότι κανείς δεν ζει μόνος του ή μόνο για τον εαυτό του, συνειδητοποιεί ότι για να είναι ο ίδιος καλά «σήμερα και αύριο» οφείλει να υπερασπίζεται συνεχώς την καλή κατάσταση κάθε μέλους της κοινωνίας στην οποία ανήκει.

3.3 Επιπτώσεις προβλημάτων των κοινοτήτων Ρομά στη συνύπαρξη

Τα προβλήματα που αναδείχτηκαν την περίοδο της πανδημίας στις κοινότητες των Ρομά, η σχολική διαρροή και οι πρώιμοι γάμοι των Ρομά, έχουν πολύπλευρες επιπτώσεις στην συνύπαρξη.

Η εκπαίδευση είναι όχημα για την επίτευξη στόχων, την καταξίωση, την αυτοπραγμάτωση. Η αξία της δεν ήταν πάντα το ίδιο αναγνωρισμένη από όλες τις κοινωνίες και σε όλες τις εποχές. Οι Ρομά λόγω πιο αργού ρυθμού στον κοινωνικό βηματισμό από την υπόλοιπη κοινωνία, διατηρούν την αξία της εκπαίδευσης σε χαμηλότερη ιεράρχηση, παρότι όλες οι έρευνες τα τελευταία 15 έτη, δείχνουν ότι συνεχώς αναβαθμίζεται στη συνείδησή τους.

¹² <https://gr.euronews.com/2020/07/07/the-brief-from-brussels-roma>

¹³ Παράδειγμα: Μειώθηκε περεταιίρω το ποσοστό παιδιών Ρομά που παρακολουθούν τα προγράμματα εκπαίδευσης είτε γιατί δεν έχουν ηλεκτρονικό υπολογιστή, είτε γιατί δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο κλπ.

Η ισότητα των φύλων έχει μπει στην πολιτική ατζέντα του σύγχρονου κόσμου, όμως περιθωριοποιημένη η κοινότητα των Ελλήνων Τσιγγάνων μη μπορώντας να συμμετέχει στην εξέλιξη της κοινωνίας, αδυνατεί να απορρίψει αναχρονιστικές απόψεις σε βάρος των γυναικών, οι οποίες δεν αποτελούν απλά εμπόδιο στην ένταξή τους, στην οικονομική και κοινωνική ζωή αλλά είναι αιτία τραγικών εμπειριών και καταστάσεων.

Όλα αυτά τα προβλήματα που περιεγράφηκαν ενισχύουν τις ανισότητες και τροφοδοτούν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις σε βάρος των Ρομά.

Η συνύπαρξη, με άλλα λόγια η επιβίωση και ευημερία της κοινωνίας, επιβάλλει στις μεν κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες να καταβάλλουν εντονότερη προσπάθεια συμπόρευσης με την υπόλοιπη κοινωνία, στην δε ευρύτερη κοινωνία να δρα αλληλέγγυα ενδυναμώνοντας και στηρίζοντας τους Ρομά για να επιτύχουν αυτό τον «κοινό βηματισμό» αμοιβαία ωφέλιμο για όλους.

Η σχέση ατομικής και κοινωνικής ευθύνης και ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν οι κοινωνικές δομές των δήμων να συμβάλλουν στην ανάπτυξή τους εντός των κοινοτήτων των Ρομά είναι το θέμα του διαλόγου που ακολουθεί.

4. Διάλογος με τους εκπαιδευόμενους

A. Οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να τοποθετηθούν στο παρακάτω θέμα:
(Προβλεπόμενος χρόνος 20 λεπτά)

Άσκηση 3
Μία σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εξασφαλίζει στα άτομα όλων των κοινωνικών ομάδων συνθήκες ελευθερίας και ισότητας. Συχνά, η ταυτότητα που δίνει στα άτομα η συμμετοχή τους σε μία κοινωνική ομάδα, για την οποία υπάρχει αρνητική προκατάληψη, είναι αιτία αρνητική στάσης και διακρίσεων σε βάρος τους.
Στοχάσου...
Δίνονται τρεις τοποθετήσεις: <ul style="list-style-type: none">• Στην πόλη υπάρχει αυξημένη παραβατικότητα γιατί υπάρχουν οι Ρομά για το λόγο αυτό χρειάζεται αυξημένη αστυνόμευση.• Οι Ρομά δεν φταίνε, είναι καλοί και πρέπει να τους βοηθήσουμε.• Τελικά οι Ρομά είναι δικαιούχοι και του Κ.Ε.Α. ...
Που βλέπεις τη διάκριση ;

Μπορείς με βάση τα παραπάνω παραδείγματα να μιλήσεις για την ατομική ή τη συλλογική ευθύνη;

Επιδίωξη αποτελεί μέσα από τη συζήτηση να καταλάβουν οι εκπαιδευόμενοι την έννοια της διάκρισης (αρνητικής θετικής) και τις επιπτώσεις στην κοινωνία αποσαφηνίζοντας την διαφορά της από την ευθύνη (ατομική ή συλλογική).

Β. Παρουσίαση καλής πρακτικής – τοποθετήσεις (Προβλεπόμενος χρόνος 20 λεπτά)

Η έλλειψη της αίσθησης του ανήκειν είναι μια βασική αιτία πολλών και διαφορετικών προβλημάτων. Η αίσθηση του ανήκειν αποτελεί κίνητρο για τον άνθρωπο τόσο για να συμμετέχει στα κοινά με σκοπό το κοινό καλό όσο και για να εξελίσσεται ως άτομο με σκοπό την κοινωνική αναγνώριση και την αυτοπραγμάτωση.

Τα χρόνια 2018-2020 νέοι Ρομά απόφοιτοι Λυκείου, σπουδαστές και πτυχιούχοι ΑΕΙ, μετά από 5 μήνες εκπαίδευση σε θέματα τοπικής αυτοδιοίκησης και ενεργούς πολιτειότητας, συνεργάστηκαν με νέους από το χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω διαδικτυακών συναντήσεων μια φορά τη βδομάδα για 6 μήνες, και υπέβαλλαν συγκεκριμένες προτάσεις σε Δημοτικά και Περιφερειακά Συμβούλια της χώρας. Οι προτάσεις που υπέβαλλαν είχαν τα εξής θέματα:

1. Εκπαίδευση νέων σε θέματα οδηγικής συμπεριφοράς
2. Δημιουργία ανοικτού ψηφιακού χώρου πληροφόρησης, διασύνδεσης και επικοινωνίας των νέων σε περιφερειακό επίπεδο
3. Κατ' οίκον διανομή τροφίμων στους δικαιούχους Κοινωνικού Παντοπωλείου και Τ.Ε.Β.Α.
4. Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες αισθητηρίων οργάνων στις Υπηρεσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
5. Δημιουργία Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων για την επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων με ανεπαρκή τυπικά προσόντα
6. Υποστήριξη νοικοκυριών που απειλούνται από ενεργειακή φτώχεια μέσω ιδιοπαραγωγής και συμψηφισμού
7. Προώθηση της διαδημοτικής αστικής συγκοινωνίας (διασύνδεση 2 όμορων Δήμων της Κεντρικής Μακεδονίας)
8. Προώθηση ζητημάτων βιώσιμης αστικής κινητικότητας (αναμόρφωση κεντρικής λεωφόρου της Θεσσαλονίκης / Λεωφόρο Μοναστηρίου)
9. Συμμετοχή Δήμου στο Παγκόσμιο Δίκτυο της UNESCO "Πόλεις που Μαθαίνουν"
10. Προώθηση δράσεων εικαστικού χαρακτήρα με τη πρωτοβουλία και ενεργό συμμετοχή των νέων.

Άσκηση 4

Ας συζητήσουμε:

- Ποια από αυτές τις προτάσεις προωθεί το "ατομικό" συμφέρον των δημιουργών τους;
- Ποια από αυτές τις προτάσεις εξυπηρετεί αποκλειστικά τα συμφέροντα των Ρομά κοινοτήτων;
- Βλέπετε κοινά προβλήματα (συμπεριλαμβανομένων προβλημάτων για τα οποία ευθύνονται περισσότερο οι Ρομά) σε αυτές τις προτάσεις;
- Είναι κατανοητό το πως ένα άτομο αναλαμβάνοντας την ατομική του ευθύνη ενεργεί για το συλλογικό συμφέρον;
- **Μπορείς να πεις τη δική σου εμπειρία ή ιδέα;**

5. Βιβλιογραφικές και διαδικτυακές αναφορές

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ Μ.,(2008) *Θεωρία και ιδεολογία στη σκέψη των κλασικών της Κοινωνιολογίας*, Αθήνα εκδόσεις Παπαζήση

ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ Ε., ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Φ., ΤΣΑΚΛΟΓΛΟΥ Π. (1993) *Μελέτη 25, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα*, εκδόσεις ΙΝΕ ΓΕΣΣΕ

ΓΚΟΤΟΒΟΥ Α., (2017), *Το ξεχασμένο ολοκαύτωμα* , Αθήνα, Εναλλακτικές εκδόσεις

ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ Ξ., ΤΣΕΚΟΣ Τ.(2008) *Η αναδιάρθρωση της κοινωνικής διοίκησης σε τοπικό επίπεδο* εκδόσεις Παπαζήση

ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ Ε., (2000), *Το κατοικείν των Τσιγγάνων* , Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg

ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ Φ., (2006), *Εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς*, Αθήνα, εκδόσεις Τυπωθήτω

ΜΑΡΚΟΥ Γ., ΠΑΡΘΕΝΗΣ ΧΡ., ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ., ΠΑΥΛΗ ΚΟΡΡΕ Μ., (2018) *Η ένταξη των Ρομά στην ελληνική κοινωνία- Ετερότητα και δομικός αποκλεισμός*, Αθήνα, εκδόσεις Γρηγόρης

ΝΟΜΟΣ 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης» και σχετικές αναλύσεις και **ΝΟΜΟΣ 4555/2018**

«Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης Εμβάθυνση της Δημοκρατίας Ενίσχυση της Συμμετοχής Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. -Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ» και σχετικές αναλύσεις ΦΕΚ 87/Α/2006 και ΦΕΚ 133/Α/2018)

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Χ., ΦΕΡΩΝΑ Α. (2006) *Οι εκτός των Τειχών Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες* εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ

ΝΑΣΚΟΥ Π., ΠΕΡΑΚΗ (2008) *Μηχανισμοί Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διεθνείς πράξεις, θεωρία και πρακτική*, δημοσιεύματα έδρας Unesco Παν/μιου Μακεδονίας εκδόσεις Σάκκουλα.

ΠΟΛΥΖΟΣ Σ., (2019) *Περιφερειακή ανάπτυξη*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Π., (1999), *Κοινωνική Πρόνοια μια γενική θεώρηση* Αθήνα, εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ»

ΤΡΟΜΠΕΤΑ Σ., (2008) *Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική

ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ Γ.Ο, ΚΟΡΡΕΣ Μ., ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι. (2005) *Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές ενσωμάτωση*, Αθήνα εκδόσεις Παπαζήση

HUMAN RIGHTS COUNCIL (2015). Promotion, protection and implementation of the right to participate in public affairs in the context of the existing human rights law: best practices, experiences, challenges and ways to overcome them, United Nation General Assembly.

MEZIROW J., (2007), *Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα , εκδόσεις Μεταίχμιο

MICHAEL A. HOGG, GRAHAM M. VAUGHAN, (2010) *Εαυτός και ταυτότητα και Άνθρωποι σε ομάδες*, εκδόσεις Gutenberg

ΑΝΘΡΩΠΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙ : https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_el

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: [goals/eu-approach-sustainable-development_el](https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el)

[https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-](https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el)

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l10109&from=EL>

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ –ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ –ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ https://ec.europa.eu/regional_policy/el/2021_2027/

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/434c867b-615c-45bc-950b-2512022c2e8b/language-el>

ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l10109&from=EL>

ROMED 2 - ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ: [ROMED2 - Democratic governance and community participation through mediation | ROMED \(coe-romed.org\)](#)